

Алена Морнцайнова
НОЕМВРИ

МОДЕРНА
ЕВРОПЕЙСКА
ПРОЗА

Ерзо

This publication has been supported by
the Ministry of Culture of the Czech Republic

Изданието се публикува с финансовата помощ на
Министерството на културата на Чешката република

MINISTRY OF CULTURE
CZECH REPUBLIC

© Алена Морнщайнова, 2024

Alena Mornštajnová, Listopád, HOST – vydavatelství, s. r. o., Brno, 2021

© Васил Димитров Самоковлиев, превод, 2024

© Капка Николаева Кънева, художник, 2024

© Издателство „Ерго”, 2024

ISBN 978-619-259-101-4

*Алена
Морнщайнова*

НО
ЕМ
ВР
И

Роман

Превод от чешки
Васил Самоковлиев

Издателство „Ерго“
София, 2024

На семейството ми

Какво ли би станало, ако събитията от ноември 1989 година не бяха се случили така, както се случиха? Никой не знае какъв, съвсем различен, щеше да бъде животът ни. Тази книга предлага само една от милионите възможни версии. И все пак всичко, описано тук, се е случило някога, някъде, а нейде по света все още се случва.

[Redacted text block]

[Redacted text block]

[Redacted text block]

[Redacted text block]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

пролог

Ноември 1991 г.

Скъпа моя Леничка,
спомняш ли си все още за мен? Толкова отдавна не сме се виждали! Но ти не се натъжавай, духом съм постоянно с теб. До теб съм, когато се събуждаш, когато си играеш навън с приятели. С теб съм, когато седиш на килима и си правиш къщичка от кубчета – от онези, дървените, които най-много обичаш, – когато за вечеря ядеш каша от грис, посипана със захар и канела, когато баба и дядо те слагат да спиш. Знам, че и те те обичат също като мен. Иска ми се да имам твоя снимка, но [REDACTED]
[REDACTED], и въпреки това [REDACTED]
[REDACTED]. Косичките ти вече сигурно стигат почти до кръста, сигурно са по-дълги от моите на времето, преди да [REDACTED]
[REDACTED]. Често си мисля как ти ги разресвах и сплитях на плитка. Иска ми се да ти пиша повече, обаче [REDACTED]
[REDACTED], но се надявам, че баба ще ти прочете писмото. Не се бой, скоро всички отново ще бъдем заедно, силно вярвам в това. Обичам те.

Твоя мама

глава първа

Марие, наричана Мая
Преди ноември 1989 г.

Често мислеше за тази картина. Виждаше я в безсънните си нощи, в които се въртеше върху нара, обръщаше се, гънеше се под боцкащото вълнено одеяло и се опитваше да уцели поза, която би отпуснала гърба ѝ, отеклите ѝ стави. Стисна здраво очи пред светлината на прожекторите, проникващи с мъчителна регулярност през решетките и прозореца, запуши уши, за да не чува дишането на спящите край нея жени, прекъсвано понякога от хъркане, стенание или тревожно ридание, сви се на кълбо с лице към стената, преглътна страха си и тревогата и потърси спасение в интимния свят на мислите си.

Съвсем ясно си представяше позлатената рамка на картината, в чиито вдлъбнатини се трупаше прах и образуваше черни, невъзможни за изчистване наслоявания. С годините

предпазното ѝ стъкло бе помътняло и изгубило блясъка си, от което на човек му се струваше, че младата жена на картината гледа света през замъглен прозорец или през гладка водна повърхност. Втренченият ѝ поглед следеше присъстващите в цялото помещение. Беше приветлив, но същевременно примирен и изпълнен с болка. Мая четеше в него: *Детето в прегръдката ми е най-ценното, което имам, грижа се за него, пазя го, както най-добре бих могла, ала отсега зная, че това няма да е достатъчно, защото макар винаги да воювам за него, един ден то ще си стъпи на краката и ще поеме по свой път.* Тази мисъл всеки път караше Мая да отвърне очи от картината.

Картината¹ висеше на стената над брачното легло в студената спалня в едноетажната къщичка на баба ѝ. Мая спеше в него през ваканциите, на дюшек от конски косми, сложен върху провиснала пружина, и се завиваше с пухен юрган. Пухът се събираше към едната страна, затова и в студените утрини Мая се събуждаше от студ, завита само с колосяния плат на завивката.

Със самочувствието си на градско момиче тя се опитваше да убеди баба си в предимствата на съвременните завивки, на дунапренените дивани с ракли и другите модерни придобивки, които биха подобрили ваканционното ѝ пребиваване, но баба ѝ всеки път само вдигаше вежди и, леко обидена, подхващаше приказки за това, че гъшият пух топли най-добре, още повече че тя сама го е скубала и е напълнила с него пликовете от най-здрав плат. А и в това легло е спяла с покойния ѝ дядо. „Ти няма как да го помниш, но той беше златен човек, много те обичаше, знаеше как да общува с деца“; запъна се леко и продължи: „Двама синове родих в

---

¹ В домовете на чешките католически семейства по традиция се закачат по стените в рамка и под стъкло тиражирани отпечатъци на картини с Христос, Дева Мария, светии и най-различни християнски сцени. – *Всички бележки под линия са на преводача.*

това легло, то е част от моя живот, а спомените не се изхвърлят на боклука, особено хубавите. Като умра – казваше, – правете с мебелите каквото искате, та ако ще и да ги насечете за подпалки и да ги изгорите, а картината на Дева Мария, тя, момичето ми, един ден ще бъде твоя. На нея си кръстена, тя ще бди над тебе. Ще си я закачиш над леглото, обещавай ми, не бива да свърши някъде на боклука“, додаде баба ѝ и направи с ръка някакво движение, сякаш начерта кръст на челото ѝ.

Представата, че един ден ще е възрастна, изглеждаше на Мая невъобразимо далечна и недействителна, а още по-недействителна беше мисълта, че един ден баба ѝ няма да я има, затова и съвсем спокойно обеща, че ще се погрижи за осиротялата картина, и пак затова бе силно изненадана, че дните до зрелостта ѝ изтекоха тъй бързо, а от баба ѝ остана само картината с Дева Мария и младенца.

С Йоска¹ я закачиха в спалнята над леглото – но не защото някога беше обещала и не защото вярваше, че тази, на която бе кръстена, ще я закриля, а защото бе част от миналото на Марие, а пък – както казваше баба ѝ – спомените не се изхвърлят на боклука. В спалнята картината вися четири години, два месеца и седем дни, до седемнадесети ноември хиляда деветстотин осемдесет и девета година, когато решиха да боядисат жилището, събраха мебелите в средата на стаята и я свалиха от стената.

На Мая и Йоска силно им провървя. Съвсем скоро след брака се нанесоха в „собствено“ жилище, не им се наложи – като на други млади семейства – да се гъкчат дълго при родители, да са зависими от тяхната любезност и от мнението им как трябва да изглежда едно младо семейство. Разми-

---

¹ Умалително-гальовно от Йозеф.

наха се и с мизерния живот в общежитие, където намусена портиерка, курдисана в остъклена будка, връчва на наемателите пристигналата поща и ключовете от скромно обзаведените стаи, следи със строг поглед дали си бършат обувките и записва не само дали се спазват часовете за пазене на тишина, но и влизането и излизането както на живущите, така и на гостите им.

Късметът на Мария и Йоска се състоеше в това, че хора, които не живееха в техния град, решиха да разширят производството на стъкло. Партийната номенклатура, живееща в Прага, не биваше да диша отровните изпарения от химическия завод край столицата, който повече от двайсет години на неравномерни интервали, зависещи от метеорологичните условия, тровеше по-ниско разположените ѝ квартали и близките села, така че в началото на осемдесетте години в Мезиржичи¹ се започна изграждането на предприятие за производство на стъкленни части за екрани за цветни телевизори. Така фабриката, която в средата на деветнадесети век построил граф Кински², за да я продаде по-късно на еврейската фамилия Райх, присвоена без много церемонене от нацистите, а после окончателно национализирана от комунистите, се превърна в огромно и важно за държавната икономика предприятие, изнасящо производството си в няколко държави.

Стъкларските заводи, бълващи от шестте си комина гъсти облаци дим, се нуждаеха от постоянно увеличаващ се приток на материали и хора, привличаха нови работници в редиците си с обещание за апартамент в жилищния район, който се разрастваше в покрайнините на града. За да полу-

---

¹ Авторката има предвид родния си град Валашке Мезиржичи (около 23 хил. жители), където живее и твори до днес.

² Родът Кински е стара чешка рицарска, а по-късно графска и княжеска благородническа фамилия, датираща от началото на 13 век. През 18 век те принадлежат към водещата централноевропейска аристокрация. Днес членовете на семейството живеят в Чехия, Австрия и други страни.